

Oligarkenenes vekst og fall. Kamp mot korrupsjon i Ukraina

Serhij Lesjtsjenko

Oslo: Pax 2018

225 sider. ISBN 9788253039930

Omtalt av: **Olga Shamshur Flydal** [seniorrådgiver, Den norske Helsingforskomité, osf@nhc.no]

I timene før daværende president i Ukraina Viktor Janukovitsj rømte til Russland i februar 2014, ble over 25 000 dokumenter dumpet i elven utenfor presidentboligen Mezjyhirja. Ukrainske journalister som strømmet til den forlatte eiendommen få timer senere, klarte å redde papirene ut av vannet på dugnad, tørke dem og digitalisere alt.

Notatbøker, kontoutskrifter og lister over bestiktelser var en gullgruve, og viste hvilken svimlende rikdom Janukovitsj og de ukrainske «superoligarkene» omga seg med. Dokumentene inneholdt navn, selskaper og kjøpekontrakter. Tusenvis av sider med håndskrevne logger for lyssky transaksjoner og bestiktelser for milliardbeløp. Skyggebokholderiet hadde utgiftsposter for smøring av ukrainske folkevalgte, dommere og valgkommisjonen. 12,7 millioner dollar var utbetalt til Paul Manafort, som senere ble rådgiver for president Donald Trump.

Forfatteren og journalisten Serhij Lesjtsjenko var med fra starten. I 2014 ga han ut boka *Mezjyhirja-syndromet*. Tittelen var et ordspill på bunnløs grådighet, som flesteparten av ukrainske politikere, og presidenten på toppen, tilsynelatende var smittet av. De mange avsløringene i boka lagde store politiske bølger langt utover ukrainske grenser.

Pax forlag har nå slått sammen denne boka og en annen leseverdig bok av samme forfatter, *Pavlo Lazarenkos amerikanske saga* fra 2013, til et dobbeltverk. Tittelen er blitt *Oligarkenenes vekst og fall. Kamp mot korrupsjon i Ukraina*. Dobbeltverket er Lesjtsjenkos første utgivelse på norsk. Likevel er han ikke helt ukjent i Norge etter at han vant Fritt Ords pressepris i 2013.

Del 1 er viet til Pavlo Lazarenko, kjent som den «ukrainske korrupsjonens gudfar», og et av mezjyhirskij-syndromets tidligste «offer». Lazarenko var statsminister i Ukraina på slutten av nittitallet. Han flyktet til USA på et panamansk pass og med

---

*Kontaktinformasjon: Olga Shamshur Flydal. osf@nhc.no

©2018 Olga Shamshur Flydal. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license

Citation: Olga Shamshur Flydal (2018) «Oligarkenenes vekst og fall. Kamp mot korrupsjon i Ukraina», *Nordisk Østforum* 32, 84–86. <http://dx.doi.org/10.23865/noros.v32.1278>

100 millioner dollar i lomme penger. Men i 2004 dømte hans nye hjemland ham til fengsel for korrupsjon og hvitvasking av statlige midler. Forfatteren forteller i detalj om FBIs mangeårige etterforskning og den amerikanske påtalemyndighetens tålmodighet.

Den andre delen av boka skildrer president Janukovitsjs og hans venners mangeårige ran av statlige verdier gjennom stråselkaper, politisk press og bestikkelser. Forfatteren tar også leserne med til vinteren 2013–2014 og bruker de dramatiske ukene før Euromajdan-revolusjonen og regimeskiftet som bakteppe i boka. President Janukovitsj beskrives av forfatteren som en «superoligark». Fra å tjene under 700 dollar i måneden i 2005 var han i 2014 president i Europas nest største land, og kontrollerte alle statlige pengestrømmer.

Historiene om Lazarenko og Janukovitsj er vidt forskjellige, og spenner totalt over tre tiår. Å sammenstille de to bøkene om henholdsvis den «første» og den «største» av de mange ukrainske oligarkene er likevel et effektivt grep, og viser hvor lite som har endret seg i Ukraina siden uavhengigheten i 1991. Det er fremdeles maktklaner som avløser hverandre ved roret. Den siste revolusjonen i 2014 var like mye folkets opprør mot maktmisbruk og oligarker, som en reaksjon på forsmådde ambisjoner om europeisk integrasjon. Men hva oppnådde man egentlig?

Lesjtsjenko er ikke nådig. «Det ble ikke noe av president Porosjenkos angivelige planer om å avvikle oligarkiet», skriver han. «I stedet bygde han opp sin egen klan. Samtidig er oligarkene, som de siste 20 årene har skodd seg på den ukrainske stat, fremdeles ekstremt mektige. De kontrollerer tv-kanalene, de folkevalgte, fotballklubbene, kirkene, og kort etter begynnelsen på den russiske aggresjonen finansierte de til og med frivillige bataljoner som i en viss periode hadde status som private armeer».

Forfatterens viktigste påvisning i «Oligarkenes vekst og fall» er enkel og brutal: En tilnærmet total straffefrihet for oligarker, også i de senere år, gjør at landet ikke kan komme seg videre. I tillegg problematiserer boka Vestens rolle. Gjennom svak kontroll av bank- og finansinstitusjoner gjør mange vestlige land seg medskyldige i ran og hvitvasking av enorme verdier fra land som Ukraina. Korrupte politikere fra hele verden kjøper eiendommer i vestlige land, sender barna sine til prestisjefylte universiteter, pleier helsen sin på vestlige sykehus og saksøker hverandre i britiske domstoler. Alt fordi de, med rette, ikke har tillit til skole-, helse- og rettsvesenet hjemme.

Oligarkenes vekst og fall gir en grundig og svært dystert innføring i både oligarkenes klassifisering (regionale oligarker, gassoligarker, familieoligarker) og de utallige korrupte praksisene ukrainske politikere har benyttet seg av i årevis. Det er her på sin plass å berømme oversetteren Hege Susanne Bergan for meget klart og konkret språk. Tydelige formuleringer er avgjørende når vi skal forstå fenomener som ikke finnes i vår egen virkelighet. Vestlig publikum fikk sist utvidet sitt russiske ordforråd i 2011. Da måtte den britiske domstolen operere med begrepet «kryssa», altså «beskyttelse». Den ulovlige, men svært utbredte praksisen av «politisk beskyttelse» stod sentralt i en

juridisk dragkamp om 50 milliarder kroner. De to russiske superoligarkene Roman Abramovitsj og Boris Berezovskij stod på hver sin side. Lesjtsjenkos bok introduserer nye begreper og forklarer omfattende systemer for underslag og hvitvasking som oppfinnsomme politikere har brukt for å fylle egne lommer, mens de frarøvet flere titalls millioner ukrainere velfungerende rettstat og demokrati.

Bokas største svakhet, som paradoksalt nok er Lesjtsjenkos åpenbare styrke i hans arbeid, er de mange pedantiske detaljene. Dokumenter og hendelsesforløp er svært detaljert gjengitt. Et hav av firmanavn knyttes til minst like mange østeuropeiske etternavn i del 1 av boka. Her skinner Lesjtsjenkos bakgrunn som undersøkende journalist gjennom i tekstene, og boka kan tidvis oppleves som en eneste lang gravesak. Man risikerer fort å miste oversikten og i verste fall leselysten.

Del 2 er heldigvis mer dynamisk. Når Lesjtsjenko forteller om kronen på verket på Janukovitsj korrupte styre, Mezjyhirja, en eiendom på størrelse med fyrstedømmet Monaco, er fakta og detaljer både fengslende og helt nødvendig for å forklare galskapen. For hvem kan forestille seg en lysekrone til åtti – 80 – millioner kroner, gardiner til to og en halv og et lufteanlegg til syv millioner i et privat hus?

Bilder av eiendommer, faksimiler fra Janukovitsjs håndskrevne «regnskapsbok» og lange avsnitt fra avhørsdokumenter gir tyngde og troverdighet til boka. I både Ukraina og Russland har gravejournalistikk nådd et svært høyt nivå de senere årene, særlig takket være åpne eiendomsregistre i vestlige land, droner, stordata og internasjonalt samarbeid og erfaringsoverføring i Panama- og Paradise Papers-etterforskninger. Det beste eksempelet er kanskje antikorrupsjonsprosjektet til Aleksej Navalnyj i Russland, og måten hans team klarer å visualisere og spre informasjon om omfanget av korrupsjon og vanstyre hos russiske politiske eliter.

I epilogen stiller forfatteren viktige spørsmål: Hvor er Ukraina på vei? Skal vi være optimister eller pessimister? Hva kan Vesten gjøre for å hjelpe til med å få antikorrupsjonsarbeid på rett kjøli i et land med svakt demokrati og umodne institusjoner? Alle betimelige og viktige spørsmål å stille seg, særlig etter å ha fått en såpass god oversikt over hvor dypt korrupsjonsproblemet i Ukraina stikker. Dersom man vil snakke om løsningene må man forstå problemet. Og Lesjtsjenkos bok bør stå på pensum.